

О. П. Євсюков,

к. психол. н., доц., професор кафедри державної служби, управління та навчання
за міжнародними проектами, Інститут державного управління у сфері цивільного захисту

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

O. Yevsiukov,

PhD in Psychological Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Civil Service,
Management and Training in International Projects, Institute of Public Administration in the Sphere of Civil Protection

MODERN CHALLENGES OF THE SOCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE AND STATE MECHANISMS FOR THEIR IDENTIFICATION

Обґрунтовано, що забезпечення соціально-економічної безпеки держави, зокрема України, повинно відбуватися за допомогою системного визначення викликів. Визначено, що серед цих викликів особливе місце займає корупція. Вона становить підґрунтя для вдосконалення механізмів державного впливу (правового й організаційного) в цій сфері. З'ясовано, що ці механізми відзначаються динамічністю реагування на сучасні виклики та загрози. Проаналізовано Стратегію національної безпеки України на предмет визначення корупції як негативного фактору соціально-економічної безпеки держави. Сформульовано перспективні напрями її забезпечення. Відзначено, що переважна більшість глобальних процесів, що конституують нові способи комунікацій і діяльності, у тому числі щодо забезпечення соціально-економічної безпеки, допускають формування та правове оформлення нових відносин, а також інститутів у системі державного управління у цій сфері.

It was substantiated that the provision of social and economic security of the state, specifically Ukraine, must be carried out with the help of the systematic determination of the challenges to it. It was determined that corruption make up the foundation for the social and economic security of the state and for increasing of its mechanisms (legal and organizational) in this sphere. It was defined that these mechanisms are characterized by dynamic response to the present-day challenges and threats. The Strategy of National Security of Ukraine was analyzed for the purpose of determining corruption as a negative factor of socio-economic security of the state. The perspective directions of its provision were formulated. It is noted that the overwhelming majority of the global processes, which constitute the new ways of communication and activity, including the ones, which concern the provision of social and economic security, allows the formation and legalization of new relations, as well as institutions in the system of state administration in this field.

*Ключові слова: державне управління, соціально-економічна безпека України, корупція, виклики, ідентифікація.
Key words: public administration, social and economic security of Ukraine, corruption, challenges, identification.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Виклики та загрози безпеці в соціально-економічній сфері сучасної України мають комплексний характер. Вони у певній мірі підвищують значимість і затребуваність дієвих державних механізмів у цій сфері. Соціально-економічна безпека будь-якої держави апіорі схильна до впливу з боку різних факторів, у тому числі тих, що вважаються традиційно позаекономічними. Так, на неї суттєво чинять вплив геополітичні, соціальні, екологічні та інші чинники. У цьому зв'язку потрібно акцентувати увагу на тій обставині, що сприйняття і розуміння викликів для нашої країни останнім часом є надзвичайно важливим, через їх можливу швидку трансформацію у загрози і небезпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням викликів і загроз безпеці держави, а також забезпечення соціально-економічного її розвитку,

присвячені наукові розробки С. Алексеєва, О. Амоші, В. Бакуменка, С. Белая, С. Домбровської, К. Дубич, О. Іляш, В. Коврегін, Н. Нижник, О. Новікової, Г. Ситника, В. Садкового, В. Скуратівського та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Не применшуючи здобутків науковців, можемо відзначити, що існує необхідність у комплексному визначенні наукових засад щодо факторів і викликів соціально-економічної безпеки в Україні, а також особливостей реалізації її політики в їх умовах. Усе це й становить мету нашого дослідження.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Своєрідність наявного стану речей в Україні полягає в тому, що наразі внутрішні загрози розцінюються як основні загрози для сталості її функціонування та розвитку. Говорячи про стратегію національної безпеки, потрібно зауважити, що проблеми тако-

го розвитку зумовлені значною мірою криміналізацією у сфері державного регулювання господарсько-фінансових відносин. Процеси криміналізації в означеній сфері варто розглядати як одну із головних стратегічних загроз національній безпеці України. При цьому можна виокремити такі форми її прояву як корупція та рейдерство, що, за даними Transparency International [4], сьогодні на вітчизняних теренах відзначаються негативною динамікою поширення та значною латентністю.

Слід зазначити, що мішенями рейдерів стають як бюджетоутворюючі підприємства, так і банківська система, і, безумовно, стратегічні для держави галузі та сфери економіки, а саме: металургійна, оборонна промисловість, наукові інститути, видобуток корисних копалин, нафтопереробні підприємства та ін. Негативний вплив рейдерство здійснює на забезпечення екологічної, економічної й інформаційної безпеки. Практично будь-яке захоплення підприємства починається зі збору даних про нього як про ціль, що сприяє створенню відповідного тіншового ринку.

Поширення ринку рейдерських захватів і вимушених поглинань зазіхає на такі основи конституційного ладу України:

- 1) свобода економічної діяльності;
- 2) підтримка конкуренції;
- 3) визнання і захист усіх форм власності тощо.

Крім того, даний негативний соціальний феномен як сучасний виклик соціально-економічній безпеці порушує права людини на незалежне застосування власного потенціалу і здібностей, право на власність (майно), необхідне для здійснення підприємницької діяльності, а також підриває повагу до прав приватної власності та до цивілізованих методів ведення бізнесу.

Отже, рейдерство в повній мірі можна розглядати як комплексне явище, яке в сучасних умовах набуло системного характеру і є викликом для безпеки особистості, суспільства і держави в різних сферах життєдіяльності.

Слушним видається твердження, що рейдерство — одна з ключових загроз національній безпеці України в цілому й одна з найбільш актуальних соціально-економічних проблем. У Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287 / 2015 [2], визначені ті чинники, виклики і конкретні заходи, які спрямовані на забезпечення державної і громадської безпеки на довгострокову перспективу. У систематизованому вигляді серед них варто виокремити такі:

- підвищення ефективності роботи правоохоронних органів і спецслужб;
- формування єдиної державної системи превенції злочинності та інших правопорушень, включаючи також моніторинг й оцінку ефективності правотворчої та правозастосовчої практики;
- вироблення і застосування спеціальних заходів, націлених на зниження рівня корумпованості та криміналізації соціальних відносин.

При цьому п. 3.3 цієї Стратегії [там само] містить положення, згідно з яким корупція поставлена на третє місце серед потенційно небезпечних загроз соціально-економічній безпеці України. Власне йдеться

про те, що *корупція є результатом і причиною не-ефективної системи державного управління* (курсив наш — Є.О.). Поширення корупції, її укорінення в усіх сферах державного управління паралельно існує із слабкою, дисфункціональною, *застарілою моделлю публічних інститутів*, депрофесіоналізацією та деградацією державної служби. Крім того, непоодинокими є випадки, коли має місце реалізація органами державної влади своїх функцій не в суспільних і державних інтересах, а в корпоративних й особистих (курсив наш — Є.О.). Це призводить до порушення прав, свобод і законних інтересів громадян та суб'єктів господарської діяльності.

Варто зауважити, що проблема оцінки результатів діяльності державного сектору, особливо правоохоронних органів і спеціальних служб, є досить складною. Останні зміни у вітчизняному законодавстві не вирішили поки що цієї проблеми (див. Закон України "Про національну безпеку" [3]). Разом із тим, на думку фахівців С. Домбровської, Ю. Древалю та ін. [1], вона може вирішуватися за рахунок науково виваженого та легітимного визначення показників соціально-економічної безпеки і комплексного використання потенціалу аналітичної діяльності при їх характеристиці.

Головними викликами та стратегічними загрозами національній безпеці в соціально-економічній сфері України на довгострокову перспективу можна вважати такі (рис. 1):

- збереження експортно-сировинної моделі розвитку національної економіки;
- зниження конкурентоспроможності і висока залежність її найважливіших сфер від зовнішньоекономічної кон'юнктури;
- втрата контролю над національними ресурсами;
- погіршення стану сировинної бази промисловості й енергетики;
- нерівномірний розвиток регіонів, їх депресивність;
- низька стійкість і захищеність національної фінансової системи;
- збереження умов для корупції і криміналізації державного регулювання господарсько-фінансових відносин, а також незаконної міграції тощо.

У цілому ряді нормативно-правових актів, зокрема в Стратегії національної безпеки України [2, Розділ 3 "Актуальні загрози національній безпеці України"] зафіксовано положення, згідно з яким стан економіки та соціальної сфери належним чином відповідає високим вимогам соціально-економічної безпеки сучасної України, і має відзначатися певними якісними критеріями і параметрами (так званими, "пороговими значеннями"). Варто зауважити, що вони покликані забезпечувати таке:

- прийнятні для більшості населення умови життя і розвитку особистості;
- стійкість соціально-економічного зростання та ситуації;
- військово-політичну стабільність суспільства;
- територіальну цілісність держави, її суверенітет;
- потенційну можливість ефективно протистояти впливу внутрішніх та зовнішніх загроз тощо.

З метою встановлення критеріїв і параметрів, що відповідають вимогам соціально-економічної безпеки нашої країни, необхідно обов'язково брати до уваги таке:

1. Здатність вітчизняної економіки функціонувати в режимі розширеного відтворення.
2. Прийнятний (гідний) рівень життя населення і можливість збереження його таким.
3. Стійкість фінансової системи.
4. Раціональну структуру зовнішньої торгівлі.
5. Підтримка наукового й інноваційного потенціалу країни, збереження та формування провідних вітчизняних наукових шкіл.
6. Збереження єдиного економічного простору і широкіх міжрегіональних економічних відносин.
7. Створення економічних і правових умов, що виключають криміналізацію державної влади, суспільства, а також усіх сфер господарської та фінансової діяльності.
8. Визначення та забезпечення необхідного державного регулювання соціально-економічних процесів, здатного гарантувати оптимальне функціонування ринкової економіки як у мирний час, так і в умовах конфліктності та дестабілізації.

Отже, забезпечення соціально-економічної безпеки держави передбачає формування її ефективної соціально-економічної політики, здійснення необхідних інституційних перетворень і вдосконалення державних механізмів, що мають усувати або пом'якшувати вплив факторів, які підривають стійкість національної економіки. Усе це повинно здійснюватися за допомогою прийняття системи чітко визначених заходів, реалізація яких має ґрунтуватися на комплексі критеріїв, індикаторів або показників соціально-економічної безпеки. До числа таких показників можуть включатися макроекономічні критерії, демографічні та ряд інших.

ВИСНОВКИ

У процесі формування концептуальних основ правового забезпечення соціально-економічної безпеки України повинні бути враховані певні механізми державної соціально-економічної політики, спрямовані на запобігання негативним викликам і загрозам цій безпеці, які (механізми) розробляються як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Ефективність цих заходів визначається на основі моніторингу факторів, що визначають виклики і загрози економічній безпеці, а також шляхом розробки критеріїв і параметрів соціально-економічної безпеки. На цій підставі вважаємо, що перспективним напрямом наукових досліджень є більш детальний аналіз особливостей здійснення моніторингу викликів і факторів, що визначають потенційні загрози соціально-економічній безпеці України.

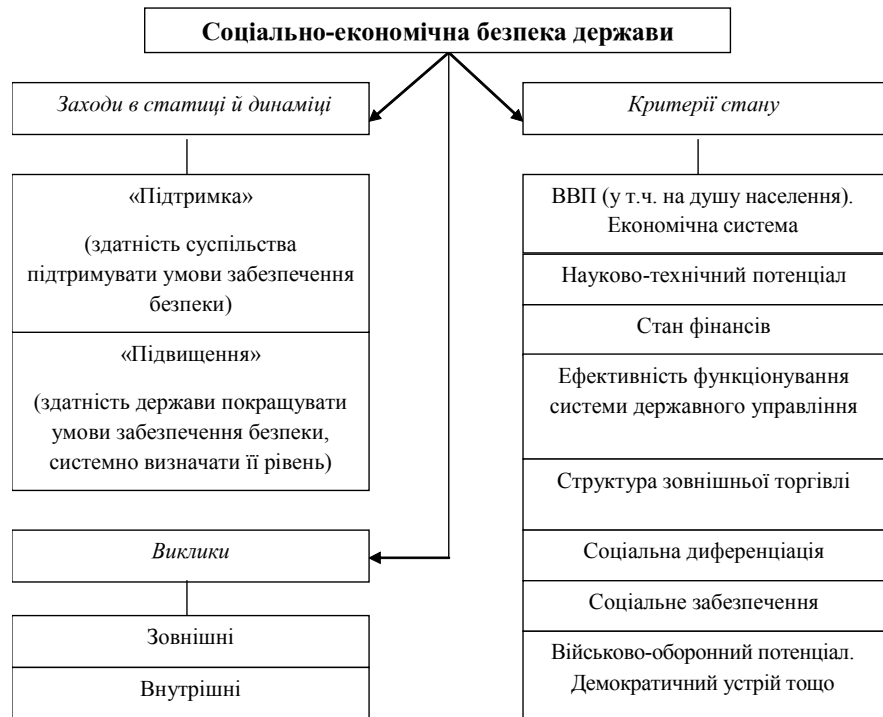

Рис. 1. Комплексна характеристика складових і викликів соціально-економічної безпеки держави

Джерело: авторська розробка.

Література:

1. Домбровська С.М. Механізми забезпечення державної соціальної безпеки в Україні / С.М. Домбровська // Наукові праці: науково-методичний журнал. Державне управління. — Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. — Вип. 242. Т. 254. — С. 28—32.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
3. Про національну безпеку [Електронний ресурс]: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
4. Transparency International [Electronic resource]. — Available at: <https://www.transparency.org/>

References:

1. Dombrovska, S.M. (2015), "Mechanisms of software of the state security in Ukraine", Naukovi praci: Nauko-metodychnyj zhurnal. Dergavne upravlinnya, vol. 242 (254), pp. 28—32.
2. President of Ukraine (2015), The Decree "On the Strategy of national security of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Accessed 08 July 2018).
3. Verhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On national security of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (Accessed 08 July 2018).
4. Transparency International. Available at: <https://www.transparency.org/> (Accessed 08 July 2018).
Стаття надійшла до редакції 19.07.2018 р.